

УДК 101 (075.8)

В. Ф. Капіца
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії і соціальних наук
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

РОЗВИТОК НООСФЕРНОГО СВІТОРОЗУМІННЯ І МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ СВІТОГЛЯДНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕНТАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ТВОРЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Більшість закордонних і вітчизняних філософів погоджуються з тим, що зараз йде інтенсивний пошук нової філософсько-світоглядної парадигми, і це є процес корінної світоглядної трансформації філософії з розвитком якісно нового світорозуміння. Хоча багато в чому це «нове» є добре забутим «старим», однак реальний зміст сучасного наукового знання виходить далеко за межі постнекласичної науки і базується на засадах інформаційного мислення та ментальної рефлексії ноосферного типу. За авторською концепцією, це інноваційний тип ноосферного розуміння світу, мислення і пізнання з перетворенням сенсорно-образного сприйняття світу на понятійно-світорозумове мислення з переходом від образно-світоглядного бачення дійсності на понятійно-світорозумове, ноосферно-холістичне конструювання дійсності в єдності суб'єкта й об'єкта, мислення і буття, наукового і семантично-ціннісного пізнання.

Постановка проблеми. Концепція представлена новою світоглядною парадигмою світосприйняття і розуміння дійсності, що розвивається в разі ноосферогенезису природи і суспільства, утворення «третьої» і «четвертої» природи як культуросфери і креатосфери глобалізованого соціуму, а з ними – ноосфери і ноореальності як онтологічного феномена вищого рівня і вимірності («п'ятої» космоприроди). До цього призвів швидкий розвиток інфосфери і наукотехносфери соціуму, вихід у мегахмасштаби «розширеної» космо-реальності та перспективи розвитку людства як космічної цивілізації. Із цим постає проблема суттєвої зміни розумового осягнення світу, висхідних світорозумових основоположень, принципів і номологій буття, мислення і пізнання в їх єдності та ноосферно-світорозумовій всеєдності.

Розвиток ноосферного світорозуміння в суб'єкт-об'єктній єдності буття і мислення дозволяє вирішити вищезначену проблему на основі ноосферної філософсько-світоглядної трансформації науки і розвитку теоретико-методологічних засад ноонауки, ноосферної світорозумової парадигми розвитку глобалізованого соціуму, задіяння ноочинників ментальної рефлексії творчих суб'єктів і ментальних синергій креативного синтезу з генерації ноознань, інновацій і ноотехнологій «проривного» характеру.

Стан розроблення проблеми та наукових досліджень. Зазначену проблему в її визначальному ноосферно-світорозумовому аспекті розглядали В. Вернадський, Є. Леруа, Т. Ейр де Шарден, у ноосферно-синергетичному – Г. Хакен, І. Стенгерс, К. Янг, І. Пригожин, Н. Моїсеєв, В. Казначев, А. Субетто, В. Василенко, В. Патрушев. В аспекті ментально-семантичної та інформаційно-трансцендентальної рекурсії мислення і пізнання проблему досліджували К.-О. Апел, П. Бурд'є, К. Ясперс, Ю. Хабермас, С. Гроф, Ф. Капра, А. Шюц, Е. Корет, В. Зеланд, у нових соціально-когнітивних конструкціях сучасного світогляду – П. Бергер, Т. Лукман, Дж. Андерсон, Ч. Тейлор, В. Гюсле, К. Уїлбер, Р. Уїлсон, Р. Солсо. На вітчизняному підґрунті ідеї поєднання «вчення про ноосферу» та розумових процесів, інформатики і синергетики представлені в розробках Н. Моїсеєва, М. Кузнєцова, В. Казначєва, Є. Князевої, С. Курдюмова, В. Капіца, П. Бернєва, у національній філософії – це ідеї нової ментальності, свідомості, мислення й інформаційно-семантичного характеру нейроінтелекту А. Євтюка, Є. Донченка, П. Мельника, В. Василькової, В. Єремєєва, В. Чумаченко, Л. Бєвзенко, В. Капіца, О. Рубанець, Л. Гнатюка, В. Савчука. Проте мало хто з дослідників пов'язував ноосферу і ноопроцеси із креативно-синергетичним проявом людської ментальності, також не досліджува-

ли ноосферне розуміння світу в аспекті ноосферного мислення і ноопізнання.

Актуальність проблеми виявляється в суспільній потребі підсилення духовно-творчих початків і культурно-ціннісних векторів у розвитку сучасного технізованого соціуму, подолання антигуманних тенденцій, техногенної та духовної деградації людської спільноти в техносфері кібернетизованої природи і суспільства, переживаючих екологічний колапс. Це також суспільна і наукова необхідність у розробленні інноваційних пізнавально-світоглядних підходів та інноваційної методології на засадах ноосферного світорозуміння і ноонауки, що дозволить на розширеній основі продукувати інновації та гуманізовані ноотехнології з метою оновлення суспільного виробництва.

Мета дослідження – це створення науково-методологічних засад ноосферного світорозуміння та виявлення характеру філософсько-світоглядних змін у ментально-пізнавальній рефлексії творчих суб'єктів. **Предмет дослідження** становить розроблення світоглядно-інтегрованого погляду на суб'єкт-об'єктну єдність інформаційних і ноосферних процесів та їх нероздільність у ноосферному світорозумінні та ноомисленні. **Наукова новизна** представлена встановленням онтогносеологічної єдності буття і мислення, їх суб'єкт-об'єктного з'єднання в ноосфері як «сфері розуму» і «наукової реальності» активних об'єктів, створення креативних конструкцій ноосферного світорозуміння у вищевимірному ноореалогнозисі з єдиними часопросторовими параметрами буття, мислення і пізнання.

Основний зміст статті. З огляду на сучасні філософсько-методологічні дослідження, можна стверджувати, що зараз відбувається інтенсивний процес світоглядної трансформації філософії з розвитком якісно нового світорозуміння. Відомий дослідник цих процесів К.-О. Апел вбачав таку «трансформацію філософії» і філософського мислення в таких її якісно нових значеннях:

– це «трансцендентальна мовна гра» в комунікативних інтеракціях (на методологічному підґрунті соціальних наук), що відкривають нову «значущість висловлювань для нас» [1, с. 192–193];

– «трансцендентальне осмислення» людського мислення, зокрема й «межові засади способом трансцендентальної рефлексії» [1, с. 194–195];

– формування погляду на «суспільство як суб'єкт-об'єкт», в якому суб'єкт-об'єктні відносини набувають характеру «комунікативного співробітництва», що має своїм результатом творення «інтерсуб'єкта» в комунікативних інтеракціях творчих особистостей [1, с. 217];

– критична реконструкція ідей трансцендентальної філософії на основі «дослідницьких програм понятійних визначень», «філософської тематизації мови», створення «трансцендентального визначення мови» шляхом «єдності і тотожності розумів» («комунікативних розумів») в їх комунікативному взаєморозумінні, яке обумовлюється «комунікативною компетенцією» до «метаєтичного спілкування» [1, с. 237, 239–240];

– створення «трансцендентальної метаєтики», що релевантна як раціональному, так і евристичному світорозумінню за своїми «смісловими передумовами» [1, с. 262];

– «семіотична трансформація трансцендентальної логіки» на основі «семіотичної трансформації» вчення І. Канта, що здійснено ще Ч. Пірсом, а потім вироблення «трансцендентально-герменевтичного розуміння мови» [1, с. 170, 177];

У сучасній філософії, внаслідок виникнення нової форми буття у вигляді «віртуальної реальності», вона розглядається одночасно як із властивостями «об'єктивно ідеального буття», так і «суб'єктивно ідеального буття», тобто в можливій єдності – тотожності суб'єкта й об'єкта, а загалом – як «сукупне буття» [2, с. 56, 58]. П. Бурд'є на основі сукупності поглядів К. Маркса, Е. Дюркгейма і М. Вебера, розробив новий суб'єкт-об'єктний метод, який він назвав «структуралістичний конструктивізм», що з'єднує об'єктивні та суб'єктивні початки дійсності, а саме:

а) на основі структуралізму хотів показати, що «в самому соціальному світі <...> існують об'єктивні структури, що не залежать від свідомості і волі агентів, здатні направляти чи подавляти їх практики чи уявлення» [3, с. 181];

б) на основі конструктивізму хотів одночасно представити, що «існує соціальний генезис <...> схем сприйняття, мислення і дії, які є складовими частками того, що я називаю габітусом»; цей соціальний генезис під впливом «габітусу» ініціює розвиток тих самих «соціальних структур і, окремо, того, що я називаю полями» [3, с. 181–182]; їх він розумів як безструктурні соціально-інформаційні та ментально-рефлексивні поля.

У такому соціоментальному аспекті суб'єкт-об'єктивної єдності буття і мислення проблему досліджував Ф. Коркюф. Метод «структуралістичного конструктивізму» П'єра Бурд'є він називав «подвійним виміром соціальної реальності – в об'єктному і сконструйованому форматах». Водночас він вважав, що «об'єктивним структурам надається все ж деякий пріоритет» [4, с. 44]. А тому таке «подвійне конструювання» і виникаючий «епістемологічний розрив» долається через «рух інтеріоризації зовнішнього та екстеріоризацію внутрішнього». А конкретно – через поняття «габітус», у якому представлені «в певному сенсі соціальні структури нашої суб'єктивності, що формуються початково через наш перший досвід (первинний габітус), а потім через досвід нашого дорослого життя (вторинний габітус)» [4, с. 45].

Оригінальну феноменологічно-конструктивістську концепцію світоглядної трансформації і нової ментальної рефлексії творчих суб'єктів розробляють П. Бергер і Т. Лукман. Так, виходячи з феноменологічних поглядів А. Шюца про «множинні реальності», вони вбачають можливість «соціального конструювання реальності». Їхня теорія дістала назву «феноменологічного конструктивізму» (на відміну від «структуралістичного конструктивізму» П. Бурд'є), і ця конструктивна феноменологія проходить від самих індивідів та їх взаємодій у повсякденних ситуаціях «віч-на-віч», де «домінують більше суб'єкти» [4, с. 79–80]. Тому суспільство водночас являє собою «об'єктивну і суб'єктивну реальність», якщо «суспільство – людський продукт», то «людина – соціальний продукт». Коли вони взаємно «інституалізуються», то об'єднуються в єдиній суб'єкт-об'єктній реальності більш високого рівня і вимірності. А саме:

а) як об'єктивна реальність «першого порядку» в «соціальних константах» (які встановлюються соціологічними методами); реальність такого типу представлена в «численних варіаціях і комбінаціях цих констант в їх втілюванні в історичній реальності» [5, с. 102, 130];

б) як об'єктивна реальність «другого порядку», що «легітимізується» вже як «сміслова об'єктивізація» і є перехідним процесом до «суб'єктивної реальності»; головна «функція легітимізації полягає в тому, щоб зробити об'єктивно доступними і суб'єктивно можливими вже інституалізовані об'єктивізації першого порядку» [5, с. 150]; така «сміслова об'єктивізація» світу творить, за нашою концепцією, «семантичну реальність»;

в) надалі в актах ментальної «інтерналізації» та «соціалізації» суспільство постає вже як «суб'єктивна реальність» [5, с. 208].

Засновник «когнітивної соціології» А. Сігурела вважав, що в соціальній реальності можуть бути об'єднані «мікрорідшення» людей (як соціальних суб'єктів) і «макрорідшення» суспільства (як сукупного соціального об'єкта),

а також різні «аспекти» соціальної реальності, які розглядаються в «перспективі об'єднання мікро- і макро- на основі взаємодії різних рівнів» із залученням для цього «інтеракціоністських, когнітивних, лінгвістичних (понятійно – мисленевих) та інституціональних вимірів». Ф. Коркюф вважав, що таке об'єднання «макро- і мега-» і навіть «мікро- і мега-» можливо також на основі суб'єкт-об'єктивних засобів соціально-пізнавальної ідентифікації людей у знанні як «множинних індивідів». Онтологічно – це «безперервність індивідів у часі і його єдності в просторі», а екзистенційно такі «множинні індивіди постають як такі, що переміщуються по численним сценам <...> життя, використовуючи логіку різних дій, які стикаються з множинними досвідами, актуалізуючи, відповідно, різні, іноді протилежні один одному аспекти їхніх особливостей» [4, с. 136]. Праксіологічно – це «множинність рамок, в яких можуть бути розташовані досвіди індивіда» і тим самим представлена «структура індивідуального досвіду соціального життя» таким чином, що вона може «реактивувати ментальні форми орієнтації» в певній «послідовній діяльності, яка укладається в рамки підлеглих трансформацій, котрі здійснюють стратифікацію реальності» [4, с. 133, 141, 143]. Тобто саме на основі ментально-рефлексивних процесів суб'єкт-об'єктивної «трансформації-ретрансформації» і творяться «множинні реальності», в яких і «множинні індивіди» перебувають у постійних інтеракціях взаємопереходу «множинні індивіди – множинні реальності». Ці трансформаційні зміни світоглядного сприйняття реальності мають різний світорозумовий характер і «реальнісну якість» подібного «суб'єкт-об'єктивного об'єднання», бо мають різну «щільність об'єднання» об'єктивної та суб'єктивної реальностей: у розрізненні, співвідношенні, з'єднаності та єдності, тотожності, синтезу в нову «універсальну реальність». За нашою концепцією, останнє відбувається в ментальній сфері через знання, у ноосферній понадреальності «метафізики знання», де діють антиентропійні механізми «синергетики ноосфери» [5, с. 88, 117]. Рефлексивна «послідовність мисленевої діяльності» зі здобуття метафізичних знань у синтезі суб'єктивного й об'єктивного в нашому аналізі «трансформаційної ментальної рефлексії» має такий характер:

– знання множинності філософсько-методологічних підходів до генерування нового знання все більш високого світоглядно-ціннісного рівня або універсально-культурного знання; тобто універсального для різних людських культур у напрямі створення єдиних «культурних універсалій», а саме – «знань у культурі», культурного мислення і «мислення в культурі»;

– «активація – реактивація» знань у культурно-історичному континуумі; таке може мати характер їх «модернізації – постмодернізації» на підґрунті «відродження – відтворення» в перспективі розвитку гуманізованого метанаукового ноосферного знання на синергетичних принципах із бачення множинних реальностей майбутнього в різних «світорозумових «футуроскопіях»»;

– «актуалізація – трансперсоналізація» знань як нознань; воно формується «множинними індивідами», які створюють єдину «суб'єктосферу» мислення і як ноосубєкти здатні контактувати і взаємодіяти з «множинними реальностями», для ноосуб'єктів вона стає єдиною ноосферною реальністю, ноореальністю і ноореалізацією оперування ноосферним знанням; це операційно-творча здатність ноосуб'єктів до прояву «комунікативної компетентності», інтерсуб'єктивності, когнітивності, «когнітивної компетентності» і духовно-творчої самореалізації в набутих знаннях та їх перетворення на суб'єктивно-об'єктивне «креативне знання» і нознання;

– формування суб'єкт-об'єктного «фрейма єдиної реальності»; це здійснюється у відповідній структурі власного пізнавального досвіду та здобутого знання, а також оволодіння методами їх «трансформації – ретрансформації» в ототожненні об'єктивно-суб'єктивної «універсальної реальності» в статусі «метафізики знання»;

– формування ноосферного розуміння і здібності до номінального на основі трансформації «метафізики знань»; із цим онтологічний статус «множинних реальностей» трансформується в епістемологічний статус «гностичних поліреальностей» і надалі в суб'єкт-об'єкту креатосферу, ноосферу і світову ноореальність «космічних розумів».

У науково-фізичному аспекті йдеться про те, щоб «знати і бачити»: «знати» на основі раціонального мислення, «бачити» на основі інтуїції, інтуїтивного мислення – «бачення» [6, с. 23–24]. Зазначене Ф. Капра визначив як «дао фізики», а В. Гейзенберг – як особливий «паралельний світогляд» раціонального інтуїтивного або за традиціями західної і східної філософії – «світогляди фізиків і містиків» [6, с. 5]. У «дао фізики» знання постає в такому вигляді, в якому немає «розмеження, абстракції і кваліфікації інтелекту, які <...> завжди умовні таі приблизні». Тому треба відходити від інтелектуально-раціонального сприйняття реальності та нагромаджувати пізнавальний досвід, «виникаючий у невизначених станах свідомості» («медитативний» і «даоїчний»), бо наша «свідомість, що пильнує», яку ми звичайно знаємо, лише «одна з особливих типів свідомості» [6, с. 5]. Тоді як навколо неї «розташовується абсолютно не схожі на неї (людську сприймаючу свідомість – ред.) потенційні форми знання», що «відділене найтоншими кордонами» від нашої фізичної реальності [6, с. 49–50]. Таке «знання за межами» людської свідомості та мислення називають у західній і східній філософії «абсолютний дух», «абсолютне знання», а також воно інтерпретується як «метафізичне знання» про відповідну «метафізичну реальність». Необхідно лише світорозумово навчитися «безпосередньому сприйняттю» цієї реальності, не накладаючи на неї викривлюючої раціональності з теоретичними «описами» й «аналізом таких описів» [6, с. 78]. За В. Феллером, в антропологічному сенсі людина повинна оволодіти «дискурсивною і ціннісною практикою» з відповідним «метаісторичним статусом» і у такий спосіб стати «історичною людиною», спроможною досягнути весь культурно-історичний континуум реальностей у найрізноманітніших аспектах – у соціальному, соціально-економічному, економічному, соціокультурному, політичному, етнодемографічному й інших [7, с. 11]. В еволюційно-емерджентному аспекті таку ментальну рефлексію реальності Ніклас Луман називає «емерджентністю», внаслідок якої структура реальності формується в процесі ментальної «селекції» [8, с. 54]. Це так званий «неодарвіністський підхід» до розуміння теорії природної і ментальної еволюції. Такий підхід потребує, за Н. Луманом, переходу від однієї «абсолютно реальної дійсності» або «абсолютно реальних подій», які ми безпосередньо спостерігаємо, до «реальності операцій спостереження» за людською творчою ментальністю і тільки «виключно в рекурсивному омережуванні самих операцій системи» [8, с. 149]. Тобто шляхом перенесення «світоглядної рефлексії» на «реальнісне світорозуміння» в його суб'єкт-об'єктивній єдності.

За нашою концепцією, йдеться про *ноосферне світорозуміння в поєднанні об'єкта і суб'єкта, де суб'єкт є більш операбельним, мобільним, ніж об'єкт, предстає як активно творчий суб'єкт, що творить-реалізує себе в «активних об'єктах» та існує тільки разом із ним за принципом суб'єкт-об'єктної єдності*. У такому аспекті нове розуміння ноосфери і ноосферної реальності виникає як свого роду «вища» й «інтегральна» ноореальність, що синтезує всі реальності, полісемантичні смислові контексти і трансцендентальні дискусії, що пов'язані єдиною суб'єкт-об'єктною семіотикою. Однак ноосфера – це не окрема реальність як «оболонка над біосферою, соціосферою, культуросферою і креатосферою або «вмістилище» всієї космічної інформації та духовно-ідеальний феномен». Ноореальність об'єктно утворюється тільки за наявності «соціальної об'єктної реальності» та суб'єктованої «наукової реальності» генерованих духовно-практичних знань. У разі чого в культуросфері (штучної «третьої природи») стають можливими процеси опредмечення – розпредмечення ментальної рефлексії творчих суб'єктів у процесі їх матеріально-предметної та

об'єктно-дійсної самореалізації й утворення креатосфери активних суб'єкт-об'єктних взаємодій «розумної природи» [9, с. 300–301]. На думку відомого філософа Д. Дубровського, це безперевні, безкінченні та континуальні єдині творчі акти «духовної креації» у формах духовно-творчої реалізації [10, с. 19]. Тому об'єктивна ноосферна реальність і менталосфера творчих суб'єктів має єдину креатосферну природу з інформаційно-синергетичним потенціалом «духовної активності» до «опредмечення-розпредмечення» знань, їх безперевного «творення-трансформації», «генерації-репродукції» на основі ноосферного світорозуміння і мислення [9, с. 301–302]. Ось чому, за нашою концепцією, ноосферне розуміння світу розвивається в разі менталодуховної активності творчих суб'єктів, що формують, продукують світоосягання в онтологічному вимірі креативно-синергетичній реальності в органічному з'єднанні інтенції ноосуб'єктів і екстенційно створених ними «активних об'єктів». Такий суб'єкт-об'єктний, інтенційно-екстенційний зв'язок дозволяє операційно управляти ноореальністю в режимі випереджальної аференції реальнісних процесів та їх програмованої нооактуалізації [9, с. 576]. У сучасних нейроментальних дослідженнях зазначене репрезентується як виникнення «розумових функціоналів» ментальної діяльності, з домінуванням у них «інтелектуальних» і «духовних функціоналів» розумової діяльності творчих суб'єктів. На думку Б. Прикіна, «духовно-розумовий функціонал» повинен забезпечувати ефективну реалізацію «функціоналів множинної функції» нової «геосистеми людської життєдіяльності», ефективних «комунікабельних або функціональних дій» під час «розподілу ресурсів розумової діяльності, а також духовних потреб» людства [11, с. 255–256, 261]. За В. Сагатовським, таким чином представлена нова «філософія гармонії між природою, суспільством і людським розумом» з «універсальною структурою життєдіяльності» та з «безпосередньою реалізацією» людського розуму у відповідній «синтезуючій системі» [12, с. 107, 175]. Така «синтезуюча система» в нашій концепції – це метасистема ноосферної життєдіяльності. Вона потребує включення до своєї структури «операційного нообуття» як реально здійснених екстенцій ноосуб'єктів в їх об'єктивній предстваленності. А суб'єктивно – наявність впорядкованих проєктних менталодуховних інтенцій для такої ноореалізації. Б. Прикін у такому аспекті пропонує створення моделі «духовно-розумового функціонала», що додається до активно діючого «комунікативно-діяльносного функціонала». Він забезпечує суспільну інтеркомунікацію й інтерсуб'єктні взаємодії. І це така «комунікабельність або функціонал дії», що може здійснити «розподіл ресурсів розумової діяльності, а також духовних потреб», що представлені в сукупності всіх організуючих взаємодій «щодо інформаційної основи діяльності людини» [11, с. 261]. Враховуючи принципово новий характер ментальної рефлексії творчих суб'єктів, що опанували ноосферне світорозуміння, за нашою концепцією, це потребує створення відповідних стандартів інтеркомунікативної раціональності (далі – ІКСР) та інформаційно-семантичної раціональності (далі – ІССР), на основі яких здійснюється суб'єкт-об'єктне орієнтування в ноосферній реальності як суспільному і науковому ноореалогнозисі творчих комунікацій і креативної самореалізації креативних суб'єктів [13, с. 499, 530]. Тому цілком слушно додати до «комунікативно-розумового функціонала» когнітивний рівень оцінки «функціональної значущості» й «оцінки інформації» в її ноосферному аспекті. У ноосфері він діє як «когнітивний функціонал», а в трансформаційно-реконструктивних процесах – як «креативний функціонал» множинності творчо-предметної реалізації когнітивних знань, згрупованих у когнітивних функціоналах [9, с. 304]. Так, «креативний функціонал» здатен ефективно забезпечити функціонально множинне здійснення суб'єктивно-об'єктивного «креативного синтезу» в реалізованих модусах ноосферного світорозуміння і ноомислення у відповідних топологіях нообуття [9, с. 563, 570]. Тобто може генерувати креативну синергетику ноосфери, якщо функціонує в культуросфері і

креатосфері соціально-творчих взаємодій, в актах і циклах безперервного «определення – розпредмечення» духовно-творчих цінностей, смислів і значень в їхніх інформативно-семантичних і семіотично-емпіричних формах, паттернах і матрицях. В аспекті сучасних логіко-емпіричних і рефлексивно-розумових досліджень інтелектуальна «технологічна рефлексія» в її ментально-трансцендентальних, суб'єктивних проявах може набувати характеру «реального перформанса» й об'єктної «конфігурації медіального тіла» [14, с. 51, 339, 386]. Так, В. Савлук вважає, що це є «медіальний субстантив», «просторовий центр» із «центральною точкою простору» та з «множинністю денотатів», «сфокусований центр» у «сфері медіа» («золоті середини»), в якій «утворюється нова картина світу» [14, с. 374, 386–387]. Проте, за нашою концепцією, трансформація наявного світогляду і формування ноосферного світорозуміння починається з «креативної біфуркації» та здійснення креативно-синергічного, періодично-фазового ПФ-переходу до ноосферного світорозуміння і ноомислення. Така трансформація-перехід до ноорозуміння функціонально реалізується на основі суб'єкт-об'єктної єдності буття і мислення, продукування «творчих проєкцій» нообуття як операційно керованого ноореалізація, що ноосферно технологічно програмується (НТ-програмування й імпринтинг) творчими суб'єктами [9, с. 570, 572–573]. У такому «функціональному аспекті» зміну характеру ментальної рефлексії Ж. Дельоз розглядав як розумово-діяльнісний процес і «нескінченне творення диференціалів» ідей, нових знань і «результатів знань» як «завершеного» пізнавального процесу [15, с. 206–208]. У контексті нашої концепції «пізнавальної рефлексії» це «завершується» формуванням ноосферного світорозуміння і ноомислення, утворенням диференціалів єдиного суб'єкт-об'єктного знання як ноознання. Зазначене можна репрезентувати і як «ноосферне творення» онтологічної дійсності більш високого метасистемного виміру, з «понадструктурою» ноосферної метакультури, котра надалі розвивається в креативно-синергічну понадсистему ноосферної метареальності. Тейяр де Шарден таку вищевимірну ноосферну метареальність називав «понаджиттям» [16, с. 187]. Шляхом «мисленевого злиття» і «злиття розумів» сучасна «людина дізналася, що доля світу в ній самій, і вона («людина-світ» – ред.) вирішила, що перед нею відкривається безмежне майбутнє». У «понаджитті» вона стає «понадлюдиною», але кожна «понадлюдина повинна рости як будь-яке інше стебло з однієї бруньки людства» [16, с. 188–189]. На думку Тейяра де Шардена, вхід людства в ноосферну реальність як «понаджиття» може відбуватися тільки шляхом «колективного виходу» із соціальної реальності.

Такий «вихід – вхід» у ноосферне понаджиття відбудеться «феноменально», а саме – як «натуральне злиття крупнок розумів» у формі «форсованого зрощення» елементів колективного мислення, наприклад, шляхом соціалізації, в якій «прояви свідомості досягають <...> свого нинішнього максимуму» в «пучках раціональної сили». Тоді з підключенням ноосферної «тангенціальної сили» додається «геометрична сферичність землі та психічна зігнутість духа» [16, с. 188]. Вони з'єднуються в єдину «сукупність мислячих сил» і тоді відбувається реальнісний «мегасинтез», що є «всезагальним об'єднанням шляхом спільних дій зовнішньої і внутрішньої сторін Землі», коли «всі частини людства проникають одна в одну і згуртовуються <...> в єдиний блок» [16, с. 193]. За нашою концепцією, таке «всезагальне з'єднання» і являє собою ноосферне буття в креативно-синергічній реальності. Так формується ноосферне світорозуміння, що осягає не тільки природну ноосферу, але й і Космоноос як п'яту «розумну природу».

Космоноос як п'ята «розумна природа». Це вже «космічна природа», космічний метаприродний ареал, що як Всесвітній континуум «вміщує планетні природні сфери, всю їх безкінечну і безмежну континуальність». Якщо ноосфера трансформує нагромаджене людством сукупне наукове знання в «сукупний розум» людства та в певну «ме-

тафізику знання», що має онтологічний статус «четвертої природи», то космос – це метафізика космічної «мегасфери знання». Він постає як ноореалізація, в якому репрезентовані всі можливі форми знання ноосферно-планетарних розумів вже в онтологічному статусі «космічних розумів» п'ятої «розумної космоприроди» [17, с. 55, 59]. Космосфера поки що тільки ідеально, на рівні Ідеї формує в людства ноосферне світорозуміння і парадигму зміни енергетично-ентропійного буття на вище ноосферне буття в креативно-синергічній реальності. Космосфера для людства – поки що «пуста», «нежива» і навіть «ворожа» всесвітня мегасфера. Інші «космічні розуми», якщо й існують, то переважно як агресивні і ворожі людству. Світорозуміння «ноосфери кризь призму глобальної гармонії світу» тільки почало формуватися в умовах, коли саме людство перебуває в постійних внутрішніх конфліктах [18, с. 102]. У працях вітчизняних учених зараз розробляються філософсько-методологічні підходи щодо розуміння «свідомості як енергетичної системи», «мислення як діяльності, що енергозабезпечена й енергопостачальна природою генотипу» людини, трактовки людського знання, що породжене «вірусом свідомості» та «вимірюється за допомогою однієї характеристики – імпульсу» [19, с. 318, 324, 328]. Існує навіть думка, що для проникнення в «непроявлений світ» знання, який «сьогодні закритий від звичайної людини», «відокремлений від довкілля» і «має суто абстрактний характер», треба створювати відповідні «ментальні дублі» і відкривати «енергетичні канали», щоб ці «ментальні дублі» могли «перетинати <...> межу антропологічного бар'єра» [20, с. 311–312]. З огляду на такі уявлення, необхідно створювати спеціальні «психо-інформаційні технології», засновані на «психо-інформаційних полях» і структурах, які дозволяють формувати «психо-інформаційний простір» у вигляді трансперсональних психо-просторових утворень, де здійснюються енерго-інформаційні обміни. У нашій концепції це відповідні ноотехнології, що створюються на основі інноваційних науково-дослідних програм на засадах ноометодології.

На зазначених підставах можна зробити такий головний висновок. Розвиток ноосферного світорозуміння і мислення пов'язаний із ноосферогенезисом людства і космоеволюцією всесвітнього універсуму. Це єдиний і універсальний процес з'єднання буття і мислення у всезагальному і вседнісному онтогносеологічному русі до вищевимірної рефлексії та генерації ноознань, що безперервно реалізуються у все більш досконалих конструкціях буття як керованої ноореальності. Такі зміни в сприйнятті дійсності потребують докорінної трансформації наявних світоглядних уявлень на ноосферне розуміння світу, що розвивається та вдосконалюється на основі ноознань, ноосферного мислення і ноопізнання.

Література

1. Апель К.-О. Трансформация философии / К.-О. Апель. – М. : Логос, 2001. – 344 с.
2. Основы современной философии / под ред. М. Росенко. – СПб. : Изд. Санкт-Петербургского ун-та, 1999 – 352 с.
3. Бурдые П. Социальное пространство и символическая власть // Начала / П. Бурдые. – М. : Socio-Logos, 1994.
4. Коркюф Ф. Новые социологии / Ф. Коркюф. – М. : Инст. эксперимент. социологии; СПб. : Алетейя, 2002 – 172 с.
5. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности : трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
6. Капра Ф. Дао физики / Ф. Капра. – М., 1991. – 368 с.
7. Феллер В. Введение в историческую антропологию / В. Феллер. – М. : Кнорус, 2004. – 359 с.
8. Луман Н. Эволюция / Н. Луман. – М. : Логос, 2005. – 256 с.
9. Капіца В. Світоглядна культура і ноосферне світорозуміння / В. Капіца. – Кривий Ріг : Видавничий центр, 2013 – 592 с.
10. Дубровский Д. Категория идеального и ее соотношение с понятиями индивидуального и общего сознания / Д. Дубровский // Вопросы философии. – 1988. – № 1. – С. 15 – 26.

11. Прыкин В. Новейшая теоретическая экономика. Гиперэкономика. Концепции философии и естествознания в экономике / В. Прыкин. – М. : Банки и биржи, 1988. – 445 с.
12. Сагатовский В. Философия развивающейся гармонии / В. Сагатовский. – СПб. : Петрополис, 1999. – 288 с.
13. Капіца В. Філософія науки та ноосферно-наукові інновації в мисленні і пізнанні / В. Капіца. – Кривий Ріг : Видавничий центр, 2016. – 623 с.
14. Савчук В. Топологическая рефлексия / В. Савчук. – М. : Канон+ ; РООН «Реабилитация», 2012. – 446 с.
15. Делёз Ж. Различие и повторение / Ж. Делёз. – СПб. : Петрополис, 1988. – 384 с.
16. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден. – М. : Наука, 1987. – 240 с.
17. Капіца В. Синергетика ноосфери і метафізика знання / В. Капіца. – Кривий Ріг : Видавничий центр, 2010. – 304 с.
18. Суббето А. Ноосферизм / А. Суббето. – Т. I. – СПб. : КГУ им. Н.А. Некрасова, 2001. – 59 с.
19. Гнатюк Л. Сознание как энеогетическая система / Л. Гнатюк. – Сумы : Изд. «Университ. книга», 1999. – 400 с.
20. Чумаченко В. Поширення горизонту свідомості людини / В. Чумаченко // Інформоенергетичні технології адаптаційних процесів життєдіяльності на початку III тисячоліття : збірник наукових праць. – Кривий Ріг – Київ : ЗАТ «Коло», 2001. – 329 с.

Анотація

Капіца В. Ф. Розвиток ноосферного світорозуміння і мислення в процесі світоглядної трансформації ментальної рефлексії творчих суб'єктів. – Стаття.

У статті показаний розвиток ноосферного світорозуміння як нової світоглядної парадигми у світосприйнятті та розумінні дійсності творчими суб'єктами. На науково-інноваційних засадах обґрунтовується концепція ноосферогенезису природи і суспільства, нова номологія онтологічно об'єктивного розвитку і ментало-суб'єктивної рефлексії на основі принципу єдності буття і мислення. Доводиться, що кінцевим результатом світоглядної трансформації є становлення ноосферної методології мислення і пізнання на засадах ноонауки.

Ключові слова: ноосфера, ноосферогенезис, світогляд, світоглядна трансформація, ноосферне світорозуміння, нообуття, єдність буття і мислення, ноосферне пізнання, глоба-

лізований соціум, культуросфера, креатосфера, ноосферне мислення, космонос, креативно-синергетичні процеси.

Аннотация

Капица В. В. Развитие ноосферного миропонимания и мышления в процессе мировоззренческой трансформации ментальной рефлексии творческих субъектов. – Статья.

В статье показывается развитие ноосферного миропонимания как новой мировоззренческой парадигмы в мировосприятии и понимании действительности творческими субъектами. На научно-инновационных основаниях обосновывается концепция ноосферогенезиса природы и общества, новая номология онтологически объектного развития и ментально-субъектной рефлексии на основе принятия единства бытия и мышления. Доказывается, что конечным результатом мировоззренческой трансформации будет становление ноосферной методологии мышления и познания на основании ноонауки.

Ключевые слова: ноосфера, ноосферогенезис, мировоззрение, мировоззренческая трансформация, ноосферное миропонимание, нообитие, единство бытия и мышления, ноосферное познание, глобализированный социум, культуросфера, креатосфера, ноосферное мышление, космонос, креативно-синергетические процессы.

Summary

Kapitsa V. V. Development of the noospheric worldview and thinking in the process of the world-view transformation of the mental reflection of creative subjects. – Article.

The article shows the development of the noospheric worldview as a new worldview paradigm in the worldview and understanding of reality by creative actors. On scientific and innovative grounds, the concept of noospheric origin of nature and society is grounded, new nomology of ontologically objective development and mental-subjective reflection on the basis of the acceptance of the unity of being and thinking. It is proved that the final result of the worldview transformation will be the establishment of the noospheric methodology of thinking and cognition on the grounds of nooscience.

Key words: noosphere, noospherogenesis, worldview, ideological transformation, noosphere world view, noobeing, unity of being and thinking, noospheric cognition, globalization socium, cultorosphere, creatosphere, noospheric thinking, cosmos, creative-synergetic processes.